

Проф. др *Милинко Стишовић*, генерал-мајор у пензији

Поглед на операције и силу

Војни теоретичари сматрају да ће сваки будући рат бити кибернетички рат, динамичан, с брзим променама ситуације, и да ће садржати све опште законитости које га чине посебним друштвеним феноменом. Савремени рат (посебно будући), имаће обележја времена у којем се буде водио и све више ће се разликовати од неких претходних ратова. Испољаваће се кроз бројне и разноврсне смртоносне и несмртоносне операције, које ће се одвијати наизменично, или упоредо, на широком простору, с „померањем“ тежишта сукоба са војне (оружана) на невојну (неоружана) сферу. У пракси се показало да моћне државе неборбеним, неоружаним операцијама, често уз ниже трошкове, постижу веће глобалне циљеве. С једне стране, тим операцијама се прибегава због високог степена ефикасности, а с друге стране, то је начин да се избегну важеће одредбе Повеље и Резолуције Уједињених нација у којима је јасно дефинисан феномен силе и агресије.

Према *Резолуцији бр. 3314* Генералне скупштине ОУН из 1974. године, *агресија је употреба оружане силе једне државе против суверенитета, територијалног интегритета или политичке независности друге државе*. Истина, Повељом ОУН (чл. 2, т. 4) државама се забрањује не само оружани напад већ и *свака употреба силе* која је у супротности са циљевима и начелима Организације Уједињених нација. Из тога јасно произилази прецизно одређење оружане агресије и силе уопште, па се центри моћи који су склони употреби оружане силе у решавању спорних међународних питања лако одричу термина „сила“ и „агресија“, и замењују их другим изразима, којима се указује на хуманост и предузимање акција ради развоја међународне заједнице. Најчешће се користе: „хуманитарна интервенција“, „ваздушна кампања“, „операција за заштиту људских права и демократије“ итд. Очигледно, нигде се не помиње терминологија из Резолуције и Повеље – нема „силе“, нема „агресије“. Међутим, на основу чињеница, на почетку 21. века светски центри моћи су, непосредно или посредно, демонстрирали више силе него икада раније. Готово да нема сфере људске делатности која није захваћена дејством неког облика опструкције ради остварења пројектованих регионалних и планетарних

интереса. Очигледно, у први план је избила примена различитих облика силе из корпуса неоружаних (неборбена) дејстава.

Будући да је мноштво неоружаних облика силе „произведено“ у „радионицама“ и институтима великих центара моћи, у чему учествују врхунски стручњаци, уз коришћење савремене технике и технологије,¹ ти облици су попримили све карактеристике и димензије *операција*, што значи да имају све потребне конституенте: циљеве, снаге, доктрину (методе), објекте дејства, простор и време деловања. Због свега тога, појам и суштина операција не могу се више схватити у класичном смислу: да је то само „највиши облик борбених дејстава...“ Чини се прихватљивија дефиниција М. Вујаклије да је то вешто изведен посао.² Стога би се за *операције из неоружаног (неборбеног) домена деловања, у најкраћем, могло рећи да је то скуп планираних и организованих деструктивних радњи и поступака, међусобно повезаних, вешто вођених и усмерених ка јединственом циљу, који пројектује и реализује одређени центар моћи*. Неоружане операције садрже агресивност, силу, претње и уцене, чиме се озбиљно угрожавају витални интереси нападнуте државе. Зато изазивају противдејство нападнуте стране, која се брани одговарајућим мерама и снагама. При томе, свака држава увек тежи да достигне пројектовани циљ помоћу неоружаних операција, а уколико не успе, своју агресивност појачава применом оружане силе.

Конститутивни елементи операција

Од појаве првих операција, могу се утврдити неки њихови конститутивни елементи, који зависе од полазних основа и критеријума. Пошто је операција подложна сталном развоју и променама, њена структура се мање или више мења, према промени броја и карактера конститутивних елемената. Кроз историјски развој и обликовање до савремених операција, издиференцирали су се конститутивни елементи који су универзални за све врсте операција. Као конститутивни елементи савремених операција у нашој војној теорији могу да се прихвате:

- циљеви;
- доктрина (метод) извођења операција;
- снаге за извођење операција;
- простор;
- време.

Циљеви операције

Под циљем се подразумева сврха деловања организованих снага које имају намеру да досегну пројектовану вредност. То је универзал-

¹ Савременим информатичким технологијама знатно је повећана моћ технолошког и других облика „меког“ деловања на противника.

² Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, „Просвета“, Београд, стр. 634.

ни приступ, а диференцијални приступ је условљен врстом и нивоом операције (борбена, неборбена, специјална) која се изводи. Зато циљеви операције могу да се разврстају, на пример, од уништења противника до освајања простора и успостављања мира.³ У измењеним условима и на основу другачијег поимања рата, за постизање жељеног циља није приоритетно освајање и физичко запоседање туђе територије, већ да се противник приволи да чини оно што захтевају моћници или да се понаша према њиховим захтевима. Такво и слично одређење циља рата (операција) може да се пронађе у разним класичним и савременим делима (Сун Цу Ву, Клаузевиц, Бофр, Тофлери), као и стратегијама и доктринама. Без обзира на врсту и ниво операције, циљеви се морају реално дефинисати и ускладити са стварним могућностима властитих снага. Адекватно одмерен циљ позитивно утиче на јачање иницијативе и одговорности командних и руководећих органа, као и снага које изводе операције. Циљеви операције остварују се поступно, реализовањем више узастопних задатака кроз етапе и фазе (начелно операције се планирају и изводе у две-три етапе). Успешном реализацијом циљева операције остварују се највиши државни циљеви и интереси.

Доктрина

У операцијама које имају своје конституенте свака од сукобљених страна примењује одговарајуће доктрине, чији су концепти засновани на думетима савремене технике и технологије. Свака доктрина има дефинисан циљ и начин његовог остварења, снаге, садржаје сукоба и друге елементе, зависно од конкретног простора и времена. То се, пре свега, односи на војну доктрину, у којој су обједињени програмски и практични ставови државног и војног руководства у вези с припремом и употребом снага као носиоца борбених дејстава. Пошто је рат комплексна деструктивна појава, у њему се, поред војних, изводе и бројне друге операције и активности. То значи да зарађене стране међусобно супротстављају и друге доктрине из оквира државне доктрине: политичку, економску, информациону, правну, едукативну, верску итд. Очигледно, сукобљене стране изводе упоредо више операција и активности, тежећи да једна другу надмаше. У томе настоје да примене изненадне и неочекиване поступке ради што економичније остварења планираног циља. Сви ти и други параметри операција дефинисани су у доктрини као конституенту операција.

Снаге

Снаге за извођење операција чини скуп људских и материјално-техничких потенцијала сукобљених страна. То се не односи само на

³ Циљеви се класификују различито, зависно од полазних критеријума. Према ангажованим снагама и резултатима који се остварују, постоје стратегијски и оперативни циљеви операције.

војне снаге, већ на све снаге које се ангажују на одређеном простору у одређено време. Снаге (људи и техника) које су ангажоване у извођењу операција имају квалитет и квантитет⁴ на основу којих се одређује однос снага, односно исход сукоба. У савремено доба све су значајније нова техника и технологија, али људски чинилац и даље има примат.

Зависно од састава и организације снага које се ангажују у операцијама, материјално-технички чинилац се може различито класификовати. Прихватљива је најопштија подела тог чиниоца на: 1) управљачку технику;⁵ 2) ватрене системе; 3) транспортне системе; 4) заштитну опрему; 5) оружје за масовно уништење, и друго (постоје и другачије класификације: видовска, родовска, функционална итд.).

Због савремених техничко-технолошких достигнућа у материјално-техничком чиниоцу, као конституенту операција, све више се релативизују други конституенти, пре свега простор и време. Такође, техничко-технолошка моћ и дејство видно се испољавају кроз доктрине употребе супротстављених страна, јер им обезбеђују респективну снагу, пре свега офанзивност и велику ефикасност, чиме се посебно угрожава безбедност малих земаља.

Снаге за извођење операција могу да се класификују на различите начине. Према једној класификацији, снаге за извођење операција чине: 1) снаге за командовање и руковођење; 2) снаге непосредни носиоци дејстава–активности; 3) снаге за подршку–ојачање; 4) снаге за обезбеђење–заштиту, и друге.

Геопростор

Све је израженија потреба да се геопростор у војној теорији прецизније и целовито дефинише, тј. да му се одреди шире и уже значење. У ширем значењу, геопростор је државна територија, међународно призната, одређена државном границом. То је, у ствари, национално ратиште са свим својим обележјима. У ужем значењу, геопростор се може третирати као варијабилна категорија – изражен као део државне територије на којем сукобљене стране планирају и изводе борбена и друга дејства (операције). Геопростор треба сматрати јединственом и недељивом категоријом, интегралном, без обзира на то који је његов део угрожен и на који начин. Сви расположиви потенцијали геопростора у функцији су што веће ефикасности припреме и извођењу операција.

⁴ У војној и другој литератури обрађени су сви аспекти квалитета и квантитета људског и материјално-техничког потенцијала.

⁵ Према америчким стручњацима, информатичка средства су омогућила демафикацију живе силе и борбених средстава на бојном пољу, тј. да се решења у ратном сукобу траже првенствено кроз пету димензију (у електромагнетном систему) и дејствима с дистанце.

Геопростор није само природни амбијент (како се то може наћи у литератури) у којем се изводе операције и други облици борбеног и неборбеног деловања. Геопростор јесте значајан чинилац рата и оружане борбе, и треба га анализирати са природног (свакако), друштвеног, геостратегијског и других аспеката. Интегрално, он обухвата копно, море, ваздушни простор и део космоса. Изражава се преко квалитативних димензија (дужина, ширина и површина) и квантитативних својстава (насељеност, комуникативност, рељеф, хидрографија, и друго).

Развојем савремених техничко-технолошких система и променама у доктринама употребе снага све више се релативизује категорија геопростора (могућност угрожавања сваке тачке на планети, могућност брзог савладавања свих простора, повећање темпа и ефеката дејства). У зависности од дефинисаних ратних циљева и ангажованих снага зараћених страна (у операцијама), процени геопростора као оперативно-стратегијској категорији прилазиће се на различите начине.

Време

Време, као конституент операција и рата у целини, објективно утиче на све друге конституенте операција. Оно опредељује све значајне параметре операција: број етапа, време трајања, начин и темпо извођења, и друго.

Савремене технике и технологије радикално утичу на све ратне процесе, па и на операције. Све је израженија потреба да се класичан приступ конституенту време промени и да се схвати да је оно све мање ограничавајући чинилац у планирању и извођењу операција. Све димензије времена у савременим условима су релативизоване. То се односи на све облике испољавања времена, као што су: 1) историјски период; 2) време трајања; 3) доба године и дана, и 4) време као метеоролошку појаву. Сваки наведени облик испољавања времена и даље има одређени утицај на припреме и извођење операција и рата у целини.

Литература:

1. С. Ковачевић, *Конституенти операције*, ЦВШ, ВЈ, Београд, 1996.
2. Ј. Нинковић, *Теоријске основе оператике*, ВИЗ, Београд, 1985.
3. *Стратегија одбране ДЗ СиЦГ* (нацрт), МО, Београд, 2004.
4. *Војна доктрина ДЗ СиЦГ* (нацрт), ГШ, Београд, 2004.
5. *Оператика* (нацрт), ВД ГШУ, Београд, 2004.
6. *Стратегија оружане борбе* (прив. материјал), ШНО, Београд, 1998.
7. А. Бофр, *Увод у стратегију*, ВИЗ, Београд, 1968.
8. Сун Цу Ву, *Вештина ратовања*, ВИЗ, Београд, 1992.